

บันทึกการประชุม
คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
ครั้งที่ ๑๐๘
วันศุกร์ ที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๙
ณ ห้องประชุมงบประมาณ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๓

กรรมการผู้มาประชุม คือ

๑. นายมีชัย ฤชุพันธุ์	ประธานกรรมการ
๒. นายสุพจน์ ไข่มุกด์	รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นายอภิชาต สุขัคคานนท์	รองประธานกรรมการ คนที่สอง
๔. นายอมร วาณิชวิวัฒน์	โฆษกกรรมการ
๕. นายวรชิต สิงหเสนี	โฆษกกรรมการ
๖. นายชาติชาย ณ เชียงใหม่	โฆษกกรรมการ
๗. นางกิริณา สุมาวงศ์	กรรมการ
๘. นายนิติพันธุ์ เชื้อบุญชัย	กรรมการ
๙. นายเอียรชัย ณ นคร	กรรมการ
๑๐. พลเอก นิวัติ ศรีเพ็ญ	กรรมการ
๑๑. นายประพันธ์ นัยโกวิท	กรรมการ
๑๒. นายภัทร คำพิทักษ์	กรรมการ
๑๓. นายภูมรัตน์ ทักษาดิพงษ์	กรรมการ
๑๔. พลตรี วีระ โรจนนาค	กรรมการ
๑๕. นายศุภชัย ยาวะประภาษ	กรรมการ
๑๖. นายอัษฎพร จารุจินดา	กรรมการ
๑๗. พลเอก อัฐพร เจริญพานิช	กรรมการ
๑๘. นายปกรณ์ นิลประพันธ์	เลขานุการกรรมการ คนที่หนึ่ง
๑๙. นายธนาวัฒน์ สังข์ทอง	เลขานุการกรรมการ คนที่สอง

กรรมการผู้ไม่มาประชุม คือ

๑. นายอุดม รัฐอมฤต	(ลาการประชุม)
๒. นางจุรี วิจิตรวาทการ	(ลาการประชุม)

ผู้เข้าร่วมประชุม คือ

ผู้ช่วยเลขานุการในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

๑. นายจินตพันธุ์ ทังสุบุตร

นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ

๒. นายวราห์ เห่งพุ่ม

นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

นายนาถะ ดวงวิชัย

ผู้บังคับบัญชาในกลุ่มงานประธานรัฐสภา

ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

๑. นางกาญจนารัตน์ ลีวิโรจน์

๒. รองศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย

ผู้ชำนาญการประจำตัวกรรมการ

นางสุภัทรา เชื้ออรอด

เริ่มประชุมเวลา ๑๔.๓๕ นาฬิกา

เมื่อกรรมการมาครบองค์ประชุมแล้ว ประธานกรรมการได้กล่าวเปิดประชุมและดำเนินการประชุมตามระเบียบวาระการประชุม สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

ระเบียบวาระที่ ๑ เรื่องที่ประธานแจ้งต่อที่ประชุม

ไม่มี

ระเบียบวาระที่ ๒ รับรองบันทึกการประชุม

คณะกรรมการมีมติเลื่อนรับรองบันทึกการประชุม

(บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๑๐ วันจันทร์ ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๘ ถึงครั้งที่ ๑๐๗ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๙ อยู่ระหว่างการตรวจทานของนายปกรณ์ นิลประพันธ์ เลขานุการกรรมการ คนที่หนึ่ง)

ระเบียบวาระที่ ๓ เรื่องพิจารณา

พิจารณาความเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญเบื้องต้น

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญพิจารณาทบทวนบทบัญญัติร่างรัฐธรรมนูญที่มีการปรับปรุงเนื้อหาแล้ว ในร่างมาตราต่าง ๆ ตามที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญได้นำเสนอต่อที่ประชุม (รายละเอียดตามเอกสารร่างรัฐธรรมนูญที่มีการปรับปรุงเนื้อหาแล้วในส่วนบทถาวร วันศุกร์ ที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๙) ดังนี้

มาตรา ๓๕

“มาตรา ๓๕ บุคคลซึ่งประกอบอาชีพสื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารหรือการแสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ

การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเพื่อลดรอนเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้
การให้นำข่าวสารหรือข้อความใด ๆ ที่ผู้ประกอบอาชีพสื่อมวลชนจัดทำขึ้นไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจ
ก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือสื่อใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่
ในภาวะสงคราม

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย

การให้เงินหรือทรัพย์สินอื่นเพื่ออุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะ
กระทำมิได้ หน่วยงานของรัฐที่ใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินให้สื่อมวลชน ไม่ว่าเพื่อประโยชน์ในการโฆษณา
ประชาสัมพันธ์ หรือเพื่อการอื่นใดในทำนองเดียวกัน ต้องเปิดเผยรายละเอียดให้คณะกรรมการตรวจเงิน
แผ่นดินทราบตามระยะเวลาที่กำหนด และให้ประกาศให้ประชาชนทราบด้วย

เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง แต่ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้
สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และภารกิจของหน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่”

ประเด็นการพิจารณา

ประธานกรรมการกล่าวว่า สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติเสนอแก้ไขความว่า “อาชีพสื่อมวลชน”
เป็นความว่า “วิชาชีพสื่อมวลชน” และแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคหก เป็นดังนี้ “...แต่ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้
สอดคล้องกับค่านิยมถึงวัตถุประสงค์...”

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๓๕ เป็นดังนี้

“มาตรา ๓๕ บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารหรือการ
แสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ

การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเพื่อลดรอนเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้
การให้นำข่าวสารหรือข้อความใด ๆ ที่ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนจัดทำขึ้นไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจ
ก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือสื่อใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่
ในภาวะสงคราม

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย

การให้เงินหรือทรัพย์สินอื่นเพื่ออุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน
รัฐจะกระทำมิได้ หน่วยงานของรัฐที่ใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินให้สื่อมวลชน ไม่ว่าเพื่อประโยชน์ในการโฆษณา
ประชาสัมพันธ์ หรือเพื่อการอื่นใด ในทำนองเดียวกัน ต้องเปิดเผยรายละเอียดให้คณะกรรมการตรวจเงิน
แผ่นดินทราบ ตามระยะเวลาที่กำหนด และให้ประกาศให้ประชาชนทราบด้วย

เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง แต่ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้
สอดคล้องกับค่านิยมถึงวัตถุประสงค์และภารกิจของหน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่”

มาตรา ๓๔

“มาตรา ๓๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์
การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัย
อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้น เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพ
ของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของ
ประชาชน

เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้น ต้องไม่เป็นการขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น”

ประเด็นการพิจารณา

ประธานกรรมการกล่าวว่า สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคหนึ่งเป็นดังนี้ “..เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะที่ตราขึ้น...”

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๓๔ เป็นดังนี้

“มาตรา ๓๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะที่ตราขึ้น เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน

เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้น ต้องไม่เป็นการขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น”

มาตรา ๖๐

“มาตรา ๖๐ รัฐต้องรักษาไว้ซึ่งคลื่นความถี่และสิทธิในการเข้าใช้วงโคจรของดาวเทียมอันเป็นสมบัติของชาติ เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชน

การจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง ไม่ว่าจะใช้เพื่อส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม หรือเพื่อประโยชน์อื่นใด ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะ รวมตลอดทั้งการให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ใช้ประโยชน์ด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

รัฐต้องจัดให้มีองค์กรที่มีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อรับผิดชอบและกำกับการดำเนินการเกี่ยวกับคลื่นความถี่ให้เป็นไปตามวรรคสอง ในการนี้ องค์กรดังกล่าวต้องจัดให้มีมาตรการป้องกันมิให้มีการแสวงหาประโยชน์จากผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรมหรือสร้างภาระแก่ผู้บริโภคเกินความจำเป็น ป้องกันมิให้คลื่นความถี่รบกวนกัน รวมตลอดทั้งป้องกันการกระทำที่มีผลเป็นการขัดขวางเสรีภาพในการรับรู้หรือปิดกั้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องตามความเป็นจริงของประชาชน และป้องกันมิให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของประชาชนทั่วไป รวมตลอดทั้งการกำหนดสัดส่วนขั้นต่ำที่ผู้ใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่จะต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ประเด็นการพิจารณา

ประธานกรรมการกล่าวว่า สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสอง เป็นดังนี้ “...รวมตลอดทั้งการให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่ด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสาม เป็นดังนี้ “รัฐต้องจัดให้มีองค์กรของรัฐที่มีตัวเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่...”

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๖๐ เป็นดังนี้

“มาตรา ๖๐ รัฐต้องรักษาไว้ซึ่งคลื่นความถี่และสิทธิในการเข้าใช้วงโคจรของดาวเทียมอันเป็นสมบัติของชาติ เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชน

การจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง ไม่ว่าจะใช้เพื่อส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม หรือเพื่อประโยชน์อื่นใด ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะ รวมตลอดทั้งการให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่ด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

รัฐต้องจัดให้มีองค์กรของรัฐที่มี**คสท.**เป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อรับผิดชอบและกำกับการดำเนินการเกี่ยวกับคลื่นความถี่ให้เป็นไปตามวรรคสอง ในการนี้ องค์กรดังกล่าวต้องจัดให้มีมาตรการป้องกันมิให้มีการแสวงหาประโยชน์จากผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรมหรือสร้างภาระแก่ผู้บริโภคเกินความจำเป็น ป้องกันมิให้คลื่นความถี่รบกวนกัน รวมตลอดทั้งป้องกันการกระทำที่มีผลเป็นการขัดขวางเสรีภาพในการรับรู้ หรือปิดกั้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องตามความเป็นจริงของประชาชน และป้องกันมิให้บุคคลหรือ

กลุ่มบุคคลใดใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของประชาชนทั่วไป รวมตลอดทั้งการกำหนดสัดส่วนขั้นต่ำที่ผู้ใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่จะต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา ๗๒

“มาตรา ๗๒ รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินและทรัพยากรน้ำ ดังต่อไปนี้

(๑) วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(๒) จัดให้มีการวางผังเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

(๓) จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่อยู่อาศัยและทำกินได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

(๔) จัดให้มีทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชน รวมทั้งการประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอื่น”

ประเด็นการพิจารณา

นายประพันธ์ นัยโกวิท กรรมการ กล่าวว่า จากการไปรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ประชาชนส่วนหนึ่งต้องการให้รัฐส่งเสริมให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัย มีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะบัญญัติเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญ

ประธานกรรมการกล่าวว่า ความในมาตรานี้หมายรวมถึงที่อยู่อาศัยด้วย ไม่ได้หมายความว่าที่ดินทำกินเท่านั้น

ที่ประชุมแสดงความเห็น ดังนี้

- เสนอแก้ไขความใน (๓) เป็นดังนี้ “(๓) จัดให้มีมาตรการ**ที่รัฐควรใช้**ที่ดินเพื่อให้ประชาชน**สามารถมี**ที่อยู่อาศัยและ**ที่**ทำกิน**ได้อย่าง**ทั่วถึงและเป็นธรรม”

- ควรคงความว่า “การกระจายการถือครองที่ดิน” เนื่องจากอาจเป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้งและเป็นแนวคิดในทางเศรษฐศาสตร์ที่ดิน รวมทั้งยังเป็นกรอบในการดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินได้

นายปรกรณ์ นิลประพันธ์ เลขานุการกรรมการ คนที่หนึ่ง เสนอตัดความว่า “อยู่อาศัยและ” ใน (๓) ออก โดยนำเรื่องการจัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสมไปบัญญัติเพิ่มในร่างมาตรา ๗๑ วรรคหนึ่ง แทน

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติ ดังนี้

๑. แก้ไขร่างมาตรา ๗๒ เป็นดังนี้

“มาตรา ๗๒ รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินและทรัพยากรน้ำ ดังต่อไปนี้

(๑) วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(๒) จัดให้มีการวางผังเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

(๓) จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่อยู่อาศัยและทำกินได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

(๔) จัดให้มีทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชน รวมทั้งการประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอื่น”

๒. แก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๗๑ วรรคหนึ่ง เป็นดังนี้

“มาตรา ๗๑ รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้มีมาตรการให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม รวมตลอดทั้งส่งเสริมและพัฒนาก่อสร้างเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรงและมีจิตใจเข้มแข็ง รวมตลอดทั้งส่งเสริมและพัฒนาก่อให้เกิดไปสู่ความเป็นเลิศและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน”

มาตรา ๓๗

“มาตรา ๓๗ บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดก

ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายจากการเวนคืน โดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ผลกระทบต่อผู้ถูกเวนคืน รวมทั้งประโยชน์ที่ผู้ถูกเวนคืนอาจได้รับจากการเวนคืนนั้น

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ให้กระทำเพียงเท่าที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการที่บัญญัติไว้ในวรรคสาม เว้นแต่เป็นการเวนคืนเพื่อนำอสังหาริมทรัพย์ที่เวนคืนไปชดเชยให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืน และกำหนดระยะเวลาการเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดหรือที่เหลื่อจากการใช้ประโยชน์ และเจ้าของเดิมหรือทายาทประสงค์จะได้คืน ให้คืนแก่เจ้าของเดิมหรือทายาท

ระยะเวลาการขอคืนและการคืนอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนที่มีได้ใช้ประโยชน์หรือที่เหลือจากการใช้ประโยชน์ให้แก่เจ้าของเดิมหรือทายาท และการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดใช้ไป ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

การตราพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์โดยระบุเจาะจงอสังหาริมทรัพย์หรือเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนตามความจำเป็น มิให้ถือว่าเป็นการขัดต่อมาตรา ๒๖ วรรคสอง”

ประเด็นการพิจารณา

นายอัคร จารุจินดา กรรมการ ในฐานะประธานอนุกรรมการร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ กล่าวว่า เรื่องการเวนคืนนั้น ในกรณีที่เป็นกรณีเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสาธารณูปโภค เช่น ทางรถไฟ หน่วยงานของรัฐต้องการจะเวนคืนที่ดินเพื่อไว้เพื่อการสร้างเมืองเศรษฐกิจในอนาคต เพื่อให้คุ้มค่าใช้จ่ายในการลงทุน

ประธานกรรมการกล่าวว่า ไม่สามารถเวนคืนเผื่อได้ ต้องเวนคืนเฉพาะเท่าที่จำเป็นต้องใช้เท่านั้น มิเช่นนั้น ประชาชนที่ถูกเวนคืนจะไม่ได้รับความเป็นธรรม หากหน่วยงานของรัฐต้องการพื้นที่เพิ่มเติมเพื่อการสร้างเมืองเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องของการลงทุนควรต้องทำการซื้อที่ดิน

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติเห็นชอบร่างมาตรา ๓๗ โดยไม่มีการแก้ไข

มาตรา ๔๖

“มาตรา ๔๖ สิทธิของผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง

บุคคลย่อมมีสิทธิรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรของผู้บริโภคเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค

องค์กรของผู้บริโภคตามวรรคสองมีสิทธิรวมกันจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระเพื่อให้เกิดพลังในการพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคโดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้ง อำนาจในการเป็นตัวแทนของผู้บริโภค และการสนับสนุนด้านการเงินจากรัฐ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ประเด็นการพิจารณา

นายศุภชัย ยาวะประภาษ กรรมการ กล่าวว่า ในการรับฟังความคิดเห็นมีผู้แสดงความคิดเห็นว่า องค์กรผู้บริโภคที่รวมตัวกันควรต้องเป็นองค์กรของรัฐ อีกทั้งเป็นการแก้ไขให้สอดคล้องกับร่างมาตรา ๖๐ ด้วย

ประธานกรรมการกล่าวว่า ร่างมาตรา ๔๖ กำหนดให้ประชาชนสามารถรวมกันเป็นองค์กรผู้บริโภค ในภาคเอกชนที่เป็นอิสระ เนื่องจากมีองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคแล้ว คือ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติเห็นชอบร่างมาตรา ๔๖ โดยไม่มีการแก้ไข

มาตรา ๕๘

“มาตรา ๕๘ การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชน หรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสียก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง

ในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและไม่ชักช้า”

ประเด็นการพิจารณา

นายภัทร คำพิทักษ์ กรรมการ กล่าวว่า นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ อดีตกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ เสนอความเห็นเห็นว่า ความในวรรคหนึ่ง ความว่า “การดำเนินการใดของรัฐ” มีความหมายและมีขอบเขตเพียงใด เนื่องจากรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ใช้คำว่า “โครงการหรือกิจกรรมใด” และในกฎหมายที่เกี่ยวข้องมีการกำหนดรายละเอียดของโครงการหรือกิจกรรมตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ไว้ชัดเจนแล้ว อีกทั้งเสนอให้เพิ่มความว่า “ทรัพยากรธรรมชาติ” ไว้ในวรรคหนึ่ง และใช้คำว่า “สุขภาพ” แทนคำว่า “สุขภาพอนามัย” รวมทั้งปรับปรุงเนื้อหาในวรรคสอง โดยกำหนดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสียในช่วงเวลาหรือขั้นตอนใดให้ชัดเจนด้วย นอกจากนี้ ผู้เสนอความเห็นตั้งข้อสังเกตว่าหลักการในร่างมาตรา ๕๘ ไม่ได้กำหนดให้มีการปฏิรูประบบการประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA)

ประธานกรรมการกล่าวว่า ความว่า “การดำเนินการใดของรัฐ” ในวรรคหนึ่งจะครอบคลุมถึงการดำเนินการของรัฐทั้งหมด และเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมวรรคหนึ่ง เป็นดังนี้ “...อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย...”

นายอัษฎ จารุจินดา กรรมการ ในฐานะประธานอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญชี้แจงว่า ความว่า “สิ่งแวดล้อม” หมายความว่ารวมถึงเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตด้วย

นายปรณ นิลประพันธ์ เลขานุการกรรมการ คนที่หนึ่ง ชี้แจงเพิ่มเติมว่า ร่างมาตรา ๕๘ กำหนดให้มีการศึกษาและการประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชนก่อนที่รัฐจะดำเนินการใดตามวรรคหนึ่ง ส่วนเรื่องรายละเอียดหรือวิธีการในการดำเนินการตามร่างมาตรา ๕๘ นั้น ควรดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องมากกว่าที่จะนำมากำหนดไว้ในร่างมาตรา ๕๘

นายชาติชาย ณ เชียงใหม่ โฆษกกรรมการ กล่าวว่า ประชาชนมีข้อเสนอแนะว่า ควรกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ในการแจ้งรายละเอียดการดำเนินการตามวรรคหนึ่งให้ประชาชนได้ทราบก่อนที่รัฐจะอนุมัติโครงการใดด้วย

ประธานกรรมการกล่าวว่า ความในวรรคสองกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่งแล้ว ซึ่งควรนำไปอธิบายให้ประชาชนได้ทราบถึงหลักการตามวรรคสองด้วย

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๕๘ เป็นดังนี้

“มาตรา ๕๘ การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของ

ประชาชนที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสียก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง

ในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและไม่ชักช้า”

นายประพันธ์ นัยโกวิท กรรมการ กล่าวว่า เรื่องพลังงานมีความสำคัญต่อประเทศ จึงควรกำหนดให้รัฐพึงส่งเสริมเรื่องความมั่นคงทางพลังงาน ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์พลังงาน และการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทนไว้ในหมวดแนวนโยบายแห่งรัฐด้วย

ประธานกรรมการกล่าวว่า ร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดห้ามมิให้มีการจัดตั้งองค์กรใดขึ้นมา แต่ควรดำเนินการในลักษณะการเสนอร่างกฎหมายเพื่อจัดตั้งองค์กรดังกล่าวซึ่งจะเหมาะสมมากกว่า ส่วนเรื่องพลังงานนั้น เสนอให้นำไปกำหนดไว้ในร่างมาตรา ๗๒ ซึ่งคณะกรรมการได้เพิ่มขึ้นใหม่ ดังนี้

มาตรา ๗๒

“มาตรา ๗๒ รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินและทรัพยากรน้ำ ดังต่อไปนี้

(๑) วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(๒) จัดให้มีการวางผังเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

(๓) จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่ทำกินได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

(๔) จัดให้มีทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชน รวมทั้งการประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอื่น”

ประเด็นการพิจารณา

ประธานกรรมการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๗๒ เป็นดังนี้

“มาตรา ๗๒ รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน~~และ~~ทรัพยากรน้ำ และพลังงาน ดังต่อไปนี้

(๑) วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(๒) จัดให้มีการวางผังเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

(๓) จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่ทำกินได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

(๔) จัดให้มีทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชน รวมทั้งการประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอื่น

(๕) ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์พลังงาน และพัฒนาและสนับสนุนให้มีการผลิตพลังงานทางเลือก เพื่อให้เกิดความมั่นคงในด้านพลังงานอย่างยั่งยืน”

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๗๒ เป็นดังนี้

“มาตรา ๗๒ รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินเกษตรกรรม น้ำ และพลังงาน ดังต่อไปนี้

(๑) วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนายั่งยืน

(๒) จัดให้มีการวางแผนเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

(๓) จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่ทำกินได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

(๔) จัดให้มีทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชน รวมทั้งการประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอื่น

(๕) ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์พลังงาน และพัฒนาและสนับสนุนให้มีการผลิตพลังงานทางเลือก เพื่อให้เกิดความมั่นคงในด้านพลังงานอย่างยั่งยืน”

มาตรา ๕๕

“มาตรา ๕๕ รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บริการสาธารณสุขตามวรรคหนึ่ง ต้องครอบคลุมการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมและป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพด้วย

รัฐต้องพัฒนาการบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง”

ประเด็นการพิจารณา

นายอภิชาติ สุจริตานนท์ รองประธานกรรมการ คนที่สอง กล่าวว่า พลเอก ชูศิลป์ คุณาไทย เสนอให้เพิ่มความว่า “ได้รับข้อมูลสุขภาพที่ถูกต้องและทันสมัยจากรัฐ” ไว้ในวรรคหนึ่ง และเสนอให้มีการกำหนดให้รัฐพึงสนับสนุนให้มีระบบการแพทย์ฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานโดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการบริหารจัดการหรือดำเนินการในเรื่องการแพทย์ฉุกเฉินในพื้นที่ด้วย

ประธานกรรมการกล่าวว่า ข้อเสนอแนะให้เพิ่มความว่า “ได้รับข้อมูลสุขภาพที่ถูกต้องและทันสมัยจากรัฐ” ไว้ในวรรคหนึ่ง และเรื่องการแพทย์ฉุกเฉินเป็นเรื่องรายละเอียดและวิธีการในการเสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งความว่า “เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค” ในวรรคหนึ่ง จะครอบคลุมถึงรายละเอียดและวิธีการดังกล่าวแล้ว อีกทั้งปัจจุบันพระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉินมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องนำเรื่องดังกล่าวมากำหนดไว้ในร่างมาตรา ๕๕

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติเห็นชอบร่างมาตรา ๕๕ โดยไม่มีการแก้ไข

นายสุพจน์ ไข่มุกด์ รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง เสนอที่ประชุมพิจารณาบททวนเรื่องวาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

นายอัชพร จารุจินดา กรรมการ ในฐานะประธานอนุกรรมการร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ กล่าวว่า เมื่อมีการปรับปรุงคุณสมบัติของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้มีอายุที่เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ และมีการประเมินว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่เป็นเวลาเพียงเจ็ดปีเท่านั้น การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นเวลาเจ็ดปีจึงเหมาะสมแล้ว อีกทั้ง การกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีวาระการดำรงตำแหน่งเป็นเวลาเจ็ดปี จะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญ เกิดการพัฒนาในเรื่ององค์ความรู้ด้วย

นายสุพจน์ ไข่มุกด์ รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง กล่าวว่า หลักการและเหตุผลในการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามที่ได้กำหนดไว้อาจขัดแย้งกันเอง อีกทั้งการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นเวลาเจ็ดปี อาจไม่สามารถจูงใจให้ผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมเข้ารับการสรรหา เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ที่ประชุมแสดงความเห็น ดังนี้

- ควรคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ที่ผ่านมาของศาลรัฐธรรมนูญในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของ ประเทศด้วย เมื่อกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาวิกฤติของประเทศแล้ว ตุลาการรัฐธรรมนูญก็ควรมีวาระการดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลาเก้าปี

- เสนอให้กำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นระยะเวลาเก้าปี แต่ต้องมี อายุไม่เกินเจ็ดสิบปี

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีวาระการดำรงตำแหน่งที่แตกต่างจากกรรมการในองค์กรอิสระอื่น เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างจากองค์กรอิสระอื่น และเสนอให้ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญมีวาระการดำรงตำแหน่งเป็นเวลาเก้าปี และมีอายุไม่เกินเจ็ดสิบห้าปี เพื่อให้ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญสามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง

- หากกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีวาระการดำรงตำแหน่งเป็นเวลาเก้าปีแล้ว เสนอให้มีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่หรือการตรวจสอบคุณภาพของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย เพื่อให้ประชาชนมีหลักประกันว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเที่ยงตรง ตลอดระยะเวลาเก้าปี นอกจากนี้ ประชาชนบางส่วนไม่ต้องการให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีวาระการดำรง ตำแหน่งเป็นเวลาเก้าปี

นายสุพจน์ ไข่มุกด์ รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง กล่าวว่า ร่างรัฐธรรมนูญกำหนดให้ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ส่วนปัญหาในการปฏิบัติ หน้าที่ของบุคคลที่มีวาระการดำรงตำแหน่งนั้น มีอยู่ในทุกองค์กรไม่ใช่เฉพาะศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น

- มีกรรมการแสดงความเห็นว่า ควรกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีวาระการดำรงตำแหน่ง เป็นเวลาเก้าปี ซึ่งจะทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีความอาวุโสและมีประสบการณ์ในการพิจารณาคดี

- ควรพัฒนาให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันที่สามารถเป็นที่พึ่งของสังคม มีความเข้มแข็งและได้รับความ เชื่อถือจากประชาชน และควรกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหลักการและกระบวนการในการพิจารณา คดีที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนซึ่งจะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีความมั่นคงและยั่งยืน ส่วนเรื่อง วาระการดำรงตำแหน่งและคุณสมบัติเรื่องอายุของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะมีความเกี่ยวพันกัน จึงควร พิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถดำรงตำแหน่งได้ ครบวาระ นอกจากนี้ การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ อาจทำให้เกิดความ

เข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่ามีความมุ่งหมายให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาจัดการในเรื่องการเมืองได้ จึงเสนอให้มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในปัจจุบันไว้ในบทเฉพาะกาลด้วย

นายสุพจน์ ไข่มุกด์ รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง ชี้แจงว่า ควรคำนึงถึงผลการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาที่ได้แก้ไขปัญหให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีประสิทธิภาพและมีความอาวุโสทางด้านกฎหมายและด้านการเมือง การกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีวาระดำรงตำแหน่งเพียงเจ็ดปี จะไม่สามารถจูงใจให้ผู้ที่มีความคุณสมบัติและประสบการณ์เข้ามาเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

- มีกรรมการแสดงความเห็นว่า ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ตีความและพิทักษ์รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ในอดีตที่ผ่านมาศาลรัฐธรรมนูญได้ช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองจำนวนมาก ด้วยเหตุผลข้างต้น หากคงระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้ดำรงตำแหน่งได้เก้าปี จะมีความเหมาะสมมากกว่า

- องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาจากหลายภาคส่วน ได้แก่ ผู้พิพากษาศาลฎีกา ตุลาการศาลปกครองสูงสุด หรือศาสตราจารย์ด้านนิติศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการทำความเข้าใจระบบการพิจารณาคดีที่มีลักษณะเฉพาะของศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบกับการคงระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้ดำรงตำแหน่งได้เก้าปี ย่อมทำให้ได้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีความรู้และประสบการณ์อย่างแท้จริง ดังนั้น ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเก้าปี ถือว่าเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม

- หากคงระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้ดำรงตำแหน่งได้เก้าปี จำเป็นต้องกลับไปพิจารณาระยะเวลาการดำรงตำแหน่งขององค์กรอิสระทั้งหมด เพื่อให้ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งสอดคล้องกัน ทั้งนี้ การกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสามารถดำรงตำแหน่งได้เจ็ดปี เพียงพอที่จะหมุนเวียนให้กับบุคคลอื่นที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เข้ามาทำหน้าที่แทนได้

ประธานกรรมการกล่าวว่า การกำหนดระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้ดำรงตำแหน่งได้เจ็ดปี ใช้บังคับกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งภายหลังรัฐธรรมนูญนี้ประกาศใช้บังคับ ทั้งนี้ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้สูงขึ้น เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้และความสามารถมาดำรงตำแหน่ง นอกจากนั้น การกำหนดระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้ดำรงตำแหน่งได้เจ็ดปี เพื่อป้องกันการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมว่าเป็นการดำรงตำแหน่งที่นานเกินไป และให้สอดคล้องกับระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรี ซึ่งสามารถดำรงตำแหน่งได้สูงสุดไม่เกินแปดปี ทั้งนี้ หากแก้ไขให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งได้เก้าปีตามเดิม ต้องแก้ไขระยะเวลาการดำรงตำแหน่งขององค์กรอิสระทั้งหมดให้สอดคล้องกันด้วย ซึ่งจะเกิดปัญหาในการอธิบายให้สังคมเข้าใจตามมาได้ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ประเด็นดังกล่าวได้ข้อยุติ อาจจำเป็นต้องมีการลงคะแนนเสียงชี้ขาดเพื่อหาข้อยุติอีกครั้งหนึ่ง

จากนั้นที่ประชุมได้พิจารณาบททวนบทบัญญัติร่างรัฐธรรมนูญที่มีการปรับปรุงเนื้อหาแล้วในร่างมาตราต่าง ๆ ดังนี้

มาตรา ๖๗

“มาตรา ๖๗ รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น

ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือกลไกดังกล่าว”

ประเด็นการพิจารณา

นายภัทร คำพิทักษ์ กรรมการ กล่าวว่า ตามที่คณะกรรมการได้มอบหมายให้นำความในร่างมาตรา ๖๗ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาพิจารณาความเหมาะสมของถ้อยคำนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ได้แสดงความเห็นว่า หากบัญญัติความว่า “...หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก...” อาจทำให้เกิดการตีความที่หลากหลายได้ เนื่องจากพระไตรปิฎกมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ ดังนั้น ควรบัญญัติให้ชัดเจนว่า “...หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกบาลี...” หรือ “...หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท...” อย่างไรก็ตาม การใช้ถ้อยคำดังกล่าวอาจทำให้บุคคลทั่วไปไม่เข้าใจความหมายได้ จึงอาจบูรณาการข้อความทั้งสองส่วน คือ ความว่า “หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก” กับความว่า “เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา” มาประสานกันเพื่อให้ข้อความตอนหลังจำกัดความหมายของข้อความตอนแรกกลายเป็นข้อความอันหนึ่งอันเดียวกัน

นายปกรณ์ นิลประพันธ์ เลขานุการกรรมการ คนที่หนึ่ง กล่าวว่า จากความเห็นของพระพรหมคุณาภรณ์ สรุปได้ว่า ในร่างมาตรานี้ คณะกรรมการไม่ควรบัญญัติความว่า “หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก” แต่ควรพิจารณาความว่า “เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา” เป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นการแสดงสาระที่มุ่งประสงค์แห่งหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ จุดหมายที่มุ่งประสงค์ของพระพุทธศาสนาในการพัฒนามนุษย์ เรียกว่า “ภาวนา ๔” อันประกอบด้วย กายภาวนา สติภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา แต่ความในร่างมาตรา ๖๗ กล่าวถึงเพียงการพัฒนาจิตใจและปัญญา

นายอัษฎ จารุจินดา กรรมการ ในฐานะประธานอนุกรรมการร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ กล่าวว่า จากความเห็นของพระพรหมคุณาภรณ์ คำว่า “พระไตรปิฎก” ไม่จำเป็นต้องบัญญัติไว้ อีกทั้งหลักธรรมของพระพุทธศาสนาก็เป็นหลักธรรมพุทธศาสนาอย่างแท้จริงโดยไม่ต้องมีคำอธิบายใดๆ อีก ดังนั้น หากบัญญัติความว่า “หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา” น่าจะมีความหมายที่ชัดเจนแล้ว

ประธานกรรมการกล่าวว่า คำว่า “พระไตรปิฎก” มีความหมายแตกต่างกันในแต่ละประเทศ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจน เสนอแก้ไขความว่า “หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา” เป็นความว่า “หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา”

นายภัทร คำพิทักษ์ กรรมการ กล่าวว่า พระพรหมคุณาภรณ์มีความเห็นว่า “ในการเขียนร่างรัฐธรรมนูญนั้น แน่แน่นอนว่าในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พึงอ้างอิงหลักธรรมะแบบใหญ่ที่ครอบคลุมวิถีชีวิตวิถีสังคมโดยรวมที่พึงประสงค์ตามหลักการของพระพุทธศาสนา แม้ว่าการเขียนนั้นจะมีใช้โอกาสที่พึงแสดงหลักในรายการแห่งสาระครบตามลำดับ แต่เมื่อรู้เข้าใจมองเห็นภาพรวมแล้ว ก็สามารถกล่าวถึงหลักใหญ่ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทั้งระบบได้” ซึ่งหมายความว่า หากสามารถบัญญัติถ้อยคำที่เป็นหลักธรรมะแบบใหญ่ที่มีความหมายครอบคลุมวิถีชีวิตวิถีสังคมโดยรวมที่พึงประสงค์ตามหลักการของพระพุทธศาสนาได้ ก็เป็นการเพียงพอแล้ว

นายปรกรณ์ นิลประพันธ์ เลขานุการกรรมการ คนที่หนึ่ง กล่าวว่า หากบัญญัติความว่า “หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา” อาจเกิดปัญหาได้ เนื่องจากพระพุทธศาสนาในประเทศไทยแบ่งออกเป็นหลายนิกาย ไม่เฉพาะแต่นิกายเถรวาทเท่านั้น

ประธานกรรมการกล่าวว่า ความว่า “รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา” เป็นการมุ่งเน้นให้รัฐส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทอันเป็นนิกายหลักที่ชาวไทยนับถือ สำหรับพระพุทธศาสนานิกายอื่นหรือศาสนาอื่น รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองอยู่แล้วตามความในวรรคหนึ่งของร่างมาตรา ๖๗ ความว่า “รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น”

ที่ประชุมแสดงความเห็น ดังนี้

- เสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสอง เป็นดังนี้ “ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเถรวาทอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเถรวาทเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา...”

- ควรแก้ไขความในวรรคหนึ่ง ความว่า “รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น” เป็นความว่า “รัฐพึงต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น” เพื่อบังคับให้รัฐต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง นอกจากนั้น การบัญญัติความในร่างมาตรา ๖๗ ควรใช้ถ้อยคำที่กระชับ ไม่ฟุ่มเฟือย เพื่อป้องกันปัญหาการตีความ ทั้งนี้ ความเดิมที่บัญญัติไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ (ร่างเบื้องต้น) มีความเหมาะสมแล้ว

- หากบัญญัติความในวรรคสอง ความว่า “ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเถรวาทอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเถรวาทเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา...” อาจไม่ครอบคลุมพระพุทธศาสนานิกายอื่น ๆ ในประเทศไทย ดังนั้น เสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสอง เป็นดังนี้ “ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกบาลีเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา...”

ประธานกรรมการกล่าวว่า คำว่า “พระไตรปิฎกบาลี” เป็นคำที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยได้ยินมาก่อน อาจเกิดความเข้าใจผิดว่าหมายถึงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีได้

- มีกรรมการแสดงความเห็นว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสอง เป็นดังนี้ “ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา...” ส่วนปัญหาว่าหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร อาจให้มหาเถรสมาคมเป็นผู้ตีความได้

ประธานกรรมการกล่าวว่า ความในวรรคหนึ่งเป็นการกำหนดให้รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่วนความในวรรคสองมุ่งเน้นให้รัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน โดยพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา

- มีกรรมการแสดงความเห็นว่า หากใช้คำว่า “หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกบาลี” จะเป็นที่น่าสนใจในการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และสามารถอธิบายความหมายให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจได้

- รัฐธรรมนูญควรมีเนื้อหาที่ชัดเจนและกระชับ เพื่อสามารถสื่อความหมายให้ประชาชนทุกคนเข้าใจได้ ไม่ใช่ให้เฉพาะบุคคลที่อยู่ในวงการศาสนาเข้าใจเท่านั้น

ประธานกรรมการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสอง เป็นดังนี้ “ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเถรวาทอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือกลไกดังกล่าว”

- มีกรรมการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสอง เป็นดังนี้ “ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเถรวาทอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือกลไกดังกล่าว” เนื่องจากคำว่า “หลักธรรม” ดังกล่าว หมายถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทตามความในวรรคสองตอนต้นอยู่แล้ว

ประธานกรรมการกล่าวว่า ความในวรรคสองของร่างมาตรา ๖๗ ควรบัญญัติความว่า “...หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา ...” เพื่อให้เกิดความชัดเจนและป้องกันปัญหาการตีความว่าอาจหมายถึงหลักธรรมของศาสนาอื่นได้

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๖๗ เป็นดังนี้

“มาตรา ๖๗ รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น

ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเถรวาทอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือกลไกดังกล่าว”

มาตรา ๕๒

“มาตรา ๕๒ รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บุรณภาพแห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิ และผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และการพัฒนาประเทศ เพื่อประโยชน์แห่งการนี้ รัฐต้องจัดให้มีการทหาร การทูต และการข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพ”

ประเด็นการพิจารณา

พลเอก อภิรัชพร เจริญพานิช กรรมการ กล่าวว่า ความว่า “รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่ง...และการพัฒนาประเทศ” ไม่สอดคล้องกัน ควรแก้ไขให้ถ้อยคำมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นายปรณ นิลประพันธ์ เลขาธิการกรรมการ คนที่หนึ่ง ชี้แจงว่า ความว่า “และการพัฒนาประเทศ” เพิ่มเข้ามาในร่างมาตรา ๕๒ ตามข้อเสนอของคณะรัฐมนตรี ซึ่งควรแก้ไขเป็นความว่า “รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่ง...ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน และรวมทั้งการพัฒนาประเทศ...”

ประธานกรรมการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในร่างมาตรา ๕๒ เป็นดังนี้

“รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิ และผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และทั้งการพัฒนาประเทศ เพื่อประโยชน์แห่งการนี้ รัฐต้องจัดให้มีการทหาร การทูต และการข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพ

กำลังทหารให้ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้วย”

พลเอก นิวัติ ศรีเพ็ญ กรรมการ กล่าวว่า สถาบันบัญญัติแห่งชาติเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในร่างมาตรา ๕๒ เป็นดังนี้ “รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย อำนาจอธิปไตย ความมั่นคงของรัฐ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และผลประโยชน์ของชาติ รวมทั้งต้องจัดให้มีการทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยโดยเหมาะสมและเพียงพอกับความจำเป็น เพื่อดำเนินการดังกล่าวและการพัฒนาประเทศ”

ประธานกรรมการสอบถามว่า ความว่า “รัฐต้องจัดให้มีการทหาร” ควรแก้ไขเป็นความว่า “รัฐต้องจัดให้มีทั้งกำลังทหาร” หรือไม่

พลเอก อัฐพร เจริญพานิช กรรมการ กล่าวว่า เดิมใช้คำว่า “กำลังทหาร” แต่การใช้คำว่า “การทหาร...ที่มีประสิทธิภาพ” สามารถตีความได้กว้างขึ้น เนื่องจากอาจหมายรวมถึงกำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ เทคโนโลยี และการดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องได้

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๕๒ เป็นดังนี้

“มาตรา ๕๒ “รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิ และผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และทั้งการพัฒนาประเทศ เพื่อประโยชน์แห่งการนี้ รัฐต้องจัดให้มีการทหาร การทูต และการข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพ

กำลังทหารให้ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้วย”

มาตรา ๒๖๒

“มาตรา ๒๖๒ ให้นหน่วยงานหรือคณะกรรมการอิสระที่รับผิดชอบการปฏิรูปประเทศ รายงานการดำเนินงาน การใช้จ่ายเงิน ผลผลิต และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบทุกสามเดือน และให้คณะรัฐมนตรีเผยแพร่รายงานดังกล่าว ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป และแจ้งให้สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา เพื่อทราบด้วย”

ประเด็นการพิจารณา

นายประพันธ์ นัยโกวิท กรรมการ สอบถามว่า คณะกรรมการอิสระที่รับผิดชอบการปฏิรูปประเทศ หมายถึงคณะกรรมการตามความในร่างมาตรา ๒๖๐ และร่างมาตรา ๒๖๑ ใช่หรือไม่

ประธานกรรมการกล่าวว่า ร่างมาตรา ๒๖๒ ต้องพิจารณาอย่างละเอียดอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากต้องพิจารณาบทเฉพาะกาล และความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะรักษาความสงบแห่งชาติประกอบด้วย ดังนั้น ในเบื้องต้นให้คงความตามร่างมาตรา ๒๖๒ ไว้ก่อน เมื่อพิจารณาบทเฉพาะกาลและข้อเสนอของคณะรักษาความสงบแห่งชาติแล้ว อาจมีการแก้ไขเพิ่มเติมให้สอดคล้องกันต่อไป

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติเห็นชอบร่างมาตรา ๒๖๒ โดยไม่มีการแก้ไข

มาตรา ๒๖๐

“มาตรา ๒๖๐ ในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายตามมาตรา ๒๕๘ ง. ด้านกระบวนการยุติธรรม (๕) ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้เป็นหรือเคยเป็นข้าราชการตำรวจ และผู้ซึ่งไม่เคยเป็นข้าราชการตำรวจ มีจำนวนเท่าๆ กัน ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงยุติธรรม เลขาธิการ ก.พ. เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม และอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่รัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ

เมื่อครบกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่งแล้ว ถ้าการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวยังไม่แล้วเสร็จ ให้การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตำรวจดำเนินการตามหลักอาวุโส ตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

ประเด็นการพิจารณา

นายประพันธ์ นัยโกวิท กรรมการ สอบถามว่า ความว่า “...ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง...” เมื่อเปรียบเทียบกับความในร่างมาตรา ๒๖๑ ความว่า “...ให้มีคณะกรรมการที่มีความเป็นอิสระคณะหนึ่ง...” หมายความว่าคณะกรรมการตามความในร่างมาตรา ๒๖๐ ไม่จำเป็นต้องมีความอิสระใช่หรือไม่

นายปกรณ์ นิลประพันธ์ เลขาธิการกรรมการ คนที่หนึ่ง ชี้แจงว่า คณะกรรมการตามความในร่างมาตรา ๒๖๐ มีผู้ที่เป็นหรือเคยเป็นข้าราชการตำรวจเป็นกรรมการอยู่ด้วย จึงไม่ใช่คณะกรรมการที่มีความเป็นอิสระ ขณะที่คณะกรรมการตามความในร่างมาตรา ๒๖๑ มีความเป็นอิสระ

ประธานกรรมการมอบหมายให้กรรมการทุกคนไปตรวจสอบความในร่างรัฐธรรมนูญที่บัญญัติว่า “ตามที่กฎหมายบัญญัติ” โดยพิจารณาว่าเรื่องใดที่ควรบัญญัติความในลักษณะเช่นเดียวกับร่างมาตรา ๒๖๐ และ ๒๖๑ กล่าวคือ กำหนดสภาพบังคับให้ดำเนินการภายในเวลาที่กำหนด และหากบัญญัติกฎหมายนั้น ๆ ไม่แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด จำเป็นต้องกำหนดบทบังคับให้ต้องดำเนินการอย่างอื่นต่อไป

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติเห็นชอบร่างมาตรา ๒๖๐ โดยไม่มีการแก้ไข

มาตรา ๕๔

“มาตรา ๕๔ รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพ ได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งอย่างน้อยต้องมี

บทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย

การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ในการดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามวรรคสอง รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน”

ประเด็นการพิจารณา

นายภัทร คำพิทักษ์ กรรมการ กล่าวว่า เดิมกำหนดว่ารัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบสองปีโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งการแก้ไขเรื่องการจัดการศึกษาเป็น “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” ทำให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่าทำให้เด็กได้รับการศึกษาน้อยกว่าระยะเวลาสิบสองปี ดังนั้น ควรแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคหนึ่งให้มีความชัดเจนว่า รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

นายอัษฎา จารุจินดา กรรมการ ในฐานะประธานอนุกรรมการร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ กล่าวว่า เพื่อให้เกิดความชัดเจน เสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคหนึ่ง เป็นดังนี้ “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”

ประธานกรรมการกล่าวว่า มีนักการศึกษาบางคนไม่เห็นด้วยกับการบัญญัติว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” เนื่องจากเห็นว่าการศึกษาก่อนวัยเรียนไม่มีความชัดเจนและไม่มีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาที่แน่นอน

ที่ประชุมแสดงความเห็น ดังนี้

- การบัญญัติว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” ทำให้หลายภาคส่วนไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงว่าเป็นการจัดการศึกษาให้เด็กไม่น้อยกว่าระยะเวลาสิบสองปีโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายแล้ว นอกจากนั้น ยังมีความกังวลว่า อาจทำให้รัฐต้องจัดสรรงบประมาณมากขึ้นเพื่อจัดการศึกษาก่อนวัยเรียน ดังนั้น ควรบัญญัติความดังกล่าวให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

- ในประเทศสหรัฐอเมริกาจัดการการศึกษาที่เรียกว่า “Pre-Kindergarten” ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กก่อนวัยเรียน โดยเป็นหลักสูตรที่เน้นพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน กำหนดให้มีการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน โดยไม่ได้เน้นที่การศึกษาภาควิชาการเพียงอย่างเดียว ซึ่งการจัดการศึกษาให้กับเด็กก่อนวัยเรียนดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยได้

ประธานกรรมการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคหนึ่งและเพิ่มความใหม่เป็นวรรคสอง ดังนี้

“รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

รัฐต้องต้องดำเนินการให้เด็กได้รับการดูแลก่อนเข้ารับการศึกษตามวรรคหนึ่ง โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย”

- มีกรรมการแสดงความเห็นว่า หากบัญญัติความในวรรคหนึ่ง ความว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดย

ไม่เก็บค่าใช้จ่าย” อาจขัดกับหลักการที่ว่าหากรัฐมีงบประมาณเพียงพอ รัฐสามารถดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายเป็นระยะเวลาเท่าใดก็ได้

ประธานกรรมการกล่าวว่า ความในวรรคหนึ่ง ความว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” เป็นหลักการเบื้องต้นที่กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการจัดการศึกษาให้เด็กเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบสองปีโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งหากรัฐมีงบประมาณเพียงพออาจขยายระยะเวลาการจัดการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายให้มากกว่าสิบสองปีก็ได้

- มีกรรมการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคหนึ่ง เป็นต้นว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”

นายปรกรณ์ นิลประพันธ์ เลขาธิการกรรมการ คนที่หนึ่ง กล่าวว่า การบัญญัติความในวรรคหนึ่ง ความว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในระดับสากล เนื่องจากในต่างประเทศก็มีการกำหนดให้รัฐต้องดำเนินการจัดการศึกษาให้กับเด็กตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายเช่นกัน

ประธานกรรมการกล่าวว่า นักการศึกษาของประเทศไทยส่วนใหญ่เห็นว่า การจัดการศึกษาให้กับเด็กก่อนวัยเรียน ไม่เรียกว่าเป็นการจัดการศึกษาที่รัฐต้องดำเนินการจัดให้มี ทั้งนี้ การเพิ่มความในวรรคสองใหม่เป็นความว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กได้รับการดูแลก่อนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่ง โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย” อาจทำให้สถานศึกษาที่มีผู้เรียนจำนวนน้อย สามารถพัฒนาจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้

- มีกรรมการสอบถามว่า หลักการของวรรคสองที่เพิ่มขึ้นใหม่ หมายถึงการจัดการศึกษาก่อนวัยเรียน มีรูปแบบเดียวกับการจัดการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับเด็กเล็กก่อนวัยเรียน (Pre-Kindergarten) และการศึกษาแบบพรีสคูล (Preschool) นับรวมเป็นการศึกษาชั้นอนุบาลซึ่งอยู่ในการศึกษาภาคบังคับของประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย ใช่หรือไม่

- หลักการของวรรคสองที่เพิ่มขึ้นใหม่ นอกเหนือจากการดูแลเด็กก่อนวัยเรียน ภาครัฐควรจัดให้มีการฝึกทักษะเพื่อให้เด็กมีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาบุคคลอื่น และฝึกทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วย

ประธานกรรมการกล่าวว่า หลักการในวรรคหนึ่งเรื่องการนับระยะเวลาการศึกษาภาคบังคับ จะเริ่มนับตั้งแต่ชั้นอนุบาลระยะเวลาสามปี ระดับประถมศึกษาระยะเวลาหกปี และระดับมัธยมศึกษาตอนต้นระยะเวลาสามปี รวมการศึกษาภาคบังคับมีกำหนดสิบสองปี ส่วนหลักการในวรรคสองกำหนดให้รัฐต้องดำเนินการจัดให้มีการดูแลเด็กซึ่งยังไม่ถึงเกณฑ์เข้ารับการศึกษาภาคบังคับให้ได้รับการดูแลจากรัฐ โดยเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย ดังนั้นเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสองที่เพิ่มขึ้นใหม่ ดังนี้ “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่ง โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย”

นายปรกรณ์ นิลประพันธ์ เลขาธิการกรรมการ คนที่หนึ่ง กล่าวว่า หลักการของวรรคสองที่เพิ่มขึ้นใหม่เป็นหลักการที่สอดคล้องกับหลักการในส่วนการปฏิรูปการศึกษาในร่างมาตรา ๒๕๘ จ. ด้านการศึกษา (๑)

บัญญัติว่า “ให้สามารถเริ่มดำเนินการให้การศึกษาแก่นักเรียนโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ การจัดการศึกษาก่อนวัยเรียนต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็กให้สมกับวัย และรู้จักสามัคคี”

- มีกรรมการแสดงความเห็นว่า วรยศสองที่เพิ่มขึ้นใหม่ คณะกรรมการควรเพิ่มหลักการเพื่อให้รัฐส่งเสริมสนับสนุนและให้มีการอุดหนุนงบประมาณแก่เด็กซึ่งอายุยังไม่ถึงเกณฑ์เข้ารับการศึกษาระดับชั้นประถมย่อมได้รับการดูแลและพัฒนาจนเข้ารับการศึกษาระดับชั้นประถมตามวรยศสองที่เพิ่มขึ้นใหม่ด้วย

ประธานกรรมการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคห้า ดังนี้ “ในการดำเนินการให้เด็กได้รับการดูแลและพัฒนาตามวรยศสอง หรือประชาชนได้รับการศึกษาตามวรยศสองสาม รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน”

- มีกรรมการสอบถามว่า ความว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กได้รับการดูแลและพัฒนาจนเข้ารับการศึกษาระดับชั้นประถมหนึ่ง” หมายถึงเด็กเล็กที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์เข้ารับการศึกษาระดับชั้นอนุบาลซึ่งเป็นการศึกษาระดับชั้นใช้หรือไม่

ประธานกรรมการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสองที่เพิ่มขึ้นใหม่ ดังนี้ “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาจนเข้ารับการศึกษาระดับชั้นประถมหนึ่ง โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย”

- มีกรรมการสอบถามว่า ความว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาระดับชั้น...” ในวรรคหนึ่ง หากอนาคตภาคการศึกษาภาคบังคับจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การกำหนดกรอบระยะเวลาในวรรคหนึ่งดังกล่าวจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการของภาครัฐในอนาคตหรือไม่

- ความว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาระดับชั้น...” ในวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือโฮมสคูล (Homeschool) ด้วยหรือไม่

ประธานกรรมการกล่าวว่า เรื่องการจัดการศึกษาโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากผู้เรียนนั้น จะต้องเป็นการเข้ารับการศึกษานอกสถานศึกษาที่ภาครัฐเป็นผู้จัดการศึกษาในระบบเท่านั้น ผู้เรียนจึงจะได้รับการสนับสนุนส่งเสริมงบประมาณโดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย ส่วนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือโฮมสคูลมีลักษณะการจัดการศึกษาภายในครอบครัวที่ผู้ปกครองเป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่บุตร เนื่องจากไม่ต้องการให้บุตรเข้ารับการศึกษาระดับชั้นของโรงเรียนของรัฐ ดังนั้น การจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือโฮมสคูลจึงไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณตามหลักการในวรรคหนึ่ง

- มีกรรมการแสดงความเห็นว่า เรื่องการปฏิรูปด้านการศึกษาในร่างมาตรา ๒๕๘ จ. ด้านการศึกษา (๒) กำหนดให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ การส่งเสริมงบประมาณของรัฐเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และการเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครูนั้น คณะกรรมการควรเพิ่มหลักการให้ครอบคลุมการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง

ประธานกรรมการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมความในร่างมาตรา ๒๕๘ จ. ด้านการศึกษา (๒) ดังนี้ “(๒) ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ตามสิทธิของประชาชน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และการเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุน หรือใช้มาตรการหรือกลไกทางภาษี รวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์สินเข้ากองทุนได้รับประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อย

ต้องกำหนดให้การบริหารจัดการกองทุนเป็นอิสระและกำหนดให้มีการใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว”

มติที่ประชุม

คณะกรรมการมีมติ ดังนี้

๑. แก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๕๔ ดังนี้

“มาตรา ๕๔ รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาจนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่ง โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพ ได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย

การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ในการดำเนินการให้เด็กได้รับการดูแลและพัฒนาตามวรรคสอง หรือประชาชนได้รับการศึกษาตามวรรค๕๗สาม รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน”

๒. แก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรา ๒๕๘ จ. ด้านการศึกษา (๒) ดังนี้

“(๒) ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ตามสิทธิขบประมาณของรัฐ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และการเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุน หรือใช้มาตรการหรือกลไกทางภาษี รวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์เงินเข้ากองทุนได้รับประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องกำหนดให้การบริหารจัดการกองทุนเป็นอิสระและกำหนดให้มีการใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว”

ระเบียบวาระที่ ๔ เรื่องอื่น ๆ

ที่ประชุมมีมติให้นัดประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญครั้งต่อไปในวันจันทร์ ที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๓๐ นาฬิกา ณ ห้องประชุมงบประมาณ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๓

เมื่อประชุมเป็นเวลาพอสมควรแล้ว ประธานกรรมการได้กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุมและกล่าวปิดการประชุม

เลิกประชุมเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา

นางสาวอัจฉรา สอนสมุทร

วิทยาการชำนาญการพิเศษ

นายสกันธ์ พรหมบุญตา

นิติกรชำนาญการ

นายณฤพณ์ ฐิติจันทร์

นิติกรปฏิบัติการ

นายรัฐภูมิ คำศรี

นิติกรชำนาญการพิเศษ

ผู้จัดบันทึกการประชุม

นางสาวจินดารักษ์ แสงกาญจนวนิช

ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานบริการเอกสารอ้างอิง

สำนักกฎหมายการ ๒

ผู้ตรวจทาน

เอกพล ยุทธนากรชัย/พิมพ์